

การรักษาความสัมพันธ์ของครูไทยพุทธต่อชุมชนมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

Relationship Maintenance of Buddhist Thai Teachers towards Muslim Communities in Thailand's Three Southern Border Provinces

ปัญญา เทพลิงท์
Punya Tepsing

ภาควิชาสารพัดศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
Department of Educational Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hatyai Campus

ติดต่อผู้เขียน punya.t@psu.ac.th

ส่งบทความ 17 มีนาคม 2559 | แก้ไข 5 พฤษภาคม 2559 | ตอรับ 25 พฤษภาคม 2559 | เผยแพร่ 28 มีนาคม 2560

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรักษาความสัมพันธ์ของครูไทยพุทธที่มีต่อชุมชนมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นครูไทยพุทธจำนวน 24 คน ครูมุสลิม ผู้ปกครอง และมุสลิมอื่นๆ ในชุมชนรอบโรงเรียนจำนวน 9 คน ผลการวิจัยพบว่า ครูไทยพุทธมีรูปแบบการรักษาความสัมพันธ์ที่หลากหลาย โดยให้เงินหรือสิ่งของแก่นักเรียนและคนในครอบครัว แสดงความห่วงใยและใส่ใจสุขภาพนักเรียน การออกเยี่ยมบ้านนักเรียนเสมอ การส่งเสริมให้นักเรียนมีชื่อเสียงและรับรางวัล ทั้งนี้ครูต้องการแสดงถึงความจริงใจที่มีต่อชุมชน ครูสตรีแสดงความเป็นมิตรโดยสัมผัสร่างกายสตรีมุสลิม การจัดงานหรือกิจกรรมที่คำนึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม การร่วมงานหรือกิจกรรมตามประเพณีมุสลิม การงดวิจารณ์เหตุรุนแรงในที่สาธารณะ การละเว้นพฤติกรรมที่อาจทำให้ชุมชนเข้าใจผิด เพื่อให้ครูไทยพุทธเป็นที่ยอมรับ วางใจ และได้รับการปกป้อง เมื่ออยู่ในชุมชน การรักษาความสัมพันธ์ยังแฝงด้วยความเกรงกลัว แต่ครูเชื่อว่าความเข้าใจและเข้าใจถึงวัฒนธรรมชุมชนมุสลิมช่วยลดปัญหา ความสัมพันธ์ของครูต่อชุมชนมุสลิมขึ้นอยู่กับลักษณะบุคลิกของครูเองและสถานการณ์ในชุมชน การทำหน้าที่อย่างเสียสละและอดทนยังช่วยลดช่องว่างระหว่างคนต่างศาสนาและสร้างสัมพันธ์ภาพอันยืนยาว

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์, ครูไทยพุทธ, ชุมชนมุสลิม, สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

The objective of this research was to examine relationship maintenance of Buddhist Thai teachers towards Muslim communities in the three Southern border provinces of Thailand. Data of this qualitative research were collected from related documents and through observations and interviews with key informants consisting of 24 Buddhist Thai teachers, and 9 other informants comprising Muslim teachers, parents and other Muslim in communities around the schools. The study found that Buddhist Thai teachers maintain their relationships with the communities in various ways. They give money or other things to students and their family members; express their concern and care for students' health; visit students' home regularly; promote students to achievements and receiving rewards; avoid criticizing the violence in public; avoid behaving in a way that may be misunderstood by the community to make Buddhist Thai teachers be accepted, trusted by the community, and protected when they are in the community. Even though their relationship maintenance conceals their fright, they believe that understanding and appreciation for Muslim community culture can mitigate the problems. Moreover, relationships between teachers and Muslim communities depend on each teacher's personality and the situation in the community. Doing their work with dedication and perseverance is also for reducing the gap between people of different faiths as well as for long lasting relationships.

Keywords: relationship, Buddhist Thai teachers, Muslim communities, three southern border

■ บทนำ

การรักษาความสัมพันธ์เป็นกลไกหนึ่งของสังคม เป็นการกระทำซึ่งมีการเฝ้าและการตอบสนองต่อกัน มีผลต่อการขัดเกลาทางสังคม ช่วยให้สมาชิกมีความรู้สึกอบอุ่นใจ หรือผลักดันให้เกิดพฤติกรรม ค่านิยม ทักษะคติไปในทิศทางเดียวกัน ชิตาภา สุขพล่า (2548, น. 192-194) เห็นว่าคนเราจะรักษาความสัมพันธ์ได้ด้วยเหตุผลต่างๆ เช่น ความผูกพัน ความสะดวก ความกลัว ความเคยชิน ฯลฯ การรักษาความสัมพันธ์ให้ยืนยาวและราบรื่นเพื่อดำรงความสัมพันธ์อันดีต่อกันทั้งสองฝ่ายมีหลักปฏิบัติ ดังเช่น การเอาใจเขามาใส่ใจเรา มองโลกในแง่ดี รู้จักให้และรู้จักรับ ใช้การพูดคุยปรึกษาหารือ ระงับกิริยา ระงับภาษา พยายามหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่อีกฝ่ายไม่ชอบ รู้จักให้เกียรติคนอื่น ฯลฯ สุรพล พยอมแย้ม (2548, น. 46) เห็นว่าการพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต้องเลือกการกระทำที่แสดงความจริงใจ และซื่อสัตย์อย่างเหมาะสมและสร้างสรรค์ แสดงความเอื้ออาทรเอาใจใส่เพื่อพัฒนาบทบาทความสัมพันธ์ต่อกัน แมกซ์เวลล์ (2554, น. 50) เห็นว่าหัวใจสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์คือ การให้ความสำคัญกับผู้อื่น ต้องทำให้ผู้อื่นรู้สึกดีว่าตัวเองมีค่า จึงกล่าวได้ว่าการรักษาความสัมพันธ์เป็นปฏิสัมพันธ์ของคนในกลุ่มซึ่งแสดงออกผ่านพฤติกรรมต่างๆ ที่ไม่ก่อให้เกิดการเลียดง์เกี่ยวกับ

ความสัมพันธ์ แบ่งได้หลายกลุ่ม กลุ่มครอบครัว กลุ่มสมาคม กลุ่มสังคมขนาดเล็ก และกลุ่มชุมชน ความสัมพันธ์ในกลุ่มชุมชนปรากฏทั้งในเมืองและชนบท ในชนบทผู้คนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์แบบเป็นกันเอง (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2557, น. 175-178) เช่นเดียวกับชนบทในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ส่วนใหญ่เป็นสังคมเล็กๆ บางพื้นที่มีทั้งชาวมุสลิมและชาวพุทธปะปนอยู่ด้วยกัน สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิมมีไทยพุทธเพียงเล็กน้อย ไทยพุทธจำนวนหนึ่งยึดอาชีพครู สัตว์ส่วนประชากรที่แตกต่างนี้ครูไทยพุทธเป็นฝ่ายปรับตัวเข้ากับคนส่วนใหญ่มากกว่า ดังที่ อมรา พงศาพิชญ์ (2545, น. 18) เห็นว่าความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมมักขึ้นกับพลังของคนหมู่มากที่มักจะครอบงำคนหมู่น้อย การรักษาความสัมพันธ์ของครูไทยพุทธกับชุมชนมุสลิมเป็นวิธีการปรับตัวแบบหนึ่งซึ่งแสดงถึงภาระหน้าที่ของครูที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ของครูไทยพุทธกับชาวมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นตั้งอยู่ท่ามกลางสถานการณ์ความไม่สงบ ครูไทยพุทธมีความเกรงกลัวหรือวิตกกังวลอยู่บ้าง ครูที่ไม่สามารถปรับตัวได้พยายามย้ายออกไปยังพื้นที่อื่น ส่วนครูที่ปรับตัวอยู่ได้ก็เพราะพยายามเข้าหาชุมชนเพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้ ครูที่ดำรงอยู่ได้ส่วนใหญ่ คือ ครูที่มีความเข้าใจบริบทสังคมที่แวดล้อมโรงเรียนและถือโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เพื่อนำไปสู่สัมพันธภาพ

ที่ดีงาม ดังที่เบรเนอร์ (Brenner, 1977, อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี, 2552, น. 16-20) เห็นว่าการศึกษาในโรงเรียนควรคำนึงถึงบริบทที่ล้อมรอบด้วย เนื่องจากแหล่งศึกษาไม่ได้อยู่ลำพังแต่อาศัยสิ่งแวดล้อมทางนิเวศวิทยา (ecological environment) ซึ่งมีอยู่หลายระบบ การสอนในห้องเรียนถือเป็นหน่วยหนึ่งในระบบโรงเรียน ขณะเดียวกันก็ต้องถือโรงเรียนเป็นหน่วยหนึ่งในระบบชุมชนด้วย อันประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทางสังคมบุคคลในชุมชน ซึ่งได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ประชาชนทั่วไป ตลอดจนทรัพยากรอื่นๆ

ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ประชาชนบางส่วนต่อต้านรัฐและเห็นครูไทยพุทธคือตัวแทนของรัฐไทย ครูไทยพุทธส่วนใหญ่เข้าใจปัญหาจากสถานการณ์ความไม่สงบ มองเห็นสถานการณ์รุนแรงมิใช่ตัวปัญหาทำให้ต้องเลิกยุ่งเกี่ยวกับชุมชนแต่คอยชี้แนะสิ่งที่ถูกต้องให้เชื่ออย่างมีวิจารณญาณ ดังที่ รัตติยาสาและ (2551, น. 389) ให้ผลสรุปงานวิจัยว่าความแตกกร้าวที่เกิดขึ้น ส่วนหนึ่งมาจากกระบวนการเรียนรู้ผ่านสื่อจนเกิดความเชื่อสิ่งที่เรียนรู้ ความแตกต่างทางศาสนาไม่ได้เป็นอุปสรรคในการอยู่ร่วมกัน แต่มีกลุ่มบุคคลพยายามใช้ศาสนาเพื่อพาลังแนวร่วมไปสู่ความหวังใหม่ๆ ภายใต้อุดมคติของกลุ่ม อาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างครูไทยพุทธกับชาวมุสลิมในชุมชนมีปัจจัยจากบริบทวัฒนธรรมชุมชนและสถานการณ์ทางการเมือง เหตุนี้พฤติกรรมของครูจึงต้องแสดงในสิ่งที่ชุมชนยอมรับและหลีกเลี่ยงในสิ่งที่ชุมชนไม่ยอมรับ มีผลการศึกษาของ สิริไพลินสิงห์อิน (2555) ที่พบว่า ความสัมพันธ์ของคนต่างชาติพันธุ์ต่างศาสนาจะเกิดช่องว่างต่อกันมากขึ้นก็ด้วยการสร้างภาพเหมารวมต่อชาวมุสลิมโดยวาทกรรมของรัฐ ในความเป็นจริงครูไทยพุทธยังรักผูกพันและชื่นชมชาวมุสลิม ขณะเดียวกันก็รู้สึกหวาดระแวงต่อมุสลิม สะท้อนความทรงจำทั้งที่สวยงามและขมขื่น นอกจากนี้มีผลการศึกษาของ ดาวลัย แก้วศรีนวล (2552, น. 23) ที่กล่าวถึงการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมกรณีชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยพบว่า ลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคลต่างศาสนาที่พูดคุยด้วย คือ เพื่อนบ้านมากที่สุด เนื้อหาที่สนทนา คือ สถานการณ์ทั่วไปในหมู่บ้าน สถานที่พบปะพูดคุย คือ บริเวณหมู่บ้าน ไม่ว่าจะพุทธหรือมุสลิม พบว่า ส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมกิจกรรมของคนต่างศาสนา ความแตกต่างทางศาสนาไม่ใช่อุปสรรคในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน หากติดต่อกับคนต่างศาสนาก็จะช่วยให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน

จากการผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบศาสนามีได้เป็นอุปสรรค เหตุนี้ครูไทย

พุทธยังคงรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวมุสลิมในชุมชนรอบโรงเรียน แต่กระนั้นก็ตีครูปฏิบัติตัวอย่างไรต่อชุมชนและมีรูปแบบใดที่เหมาะสมกับสถานการณ์ ยนต์ ชุ่มจิต (2553, น. 79) เห็นว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครองหรือชุมชนต่างๆ ไปสามารถกระทำหลายรูปแบบ เช่น การติดต่อผู้ปกครองเพื่อร่วมแก้ปัญหาของศิษย์ ในกรณีศิษย์มีปัญหาทางการเรียนหาโอกาสเยี่ยมเยียนผู้ปกครองนักเรียน ติดต่อผู้ปกครองให้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน การร่วมมือกับชุมชนจัดกิจกรรมเพื่อฝึกอาชีพหรือส่งเสริมความรู้ผู้ปกครองและประชาชนในท้องถิ่น เหตุผลในการรักษาความสัมพันธ์มีหลายประการ เช่น ความผูกพัน ความเคยชิน ความสะดวก ความกลัว ฯลฯ จากผลการวิจัยของ ปัญญา เทพลิงห์ และ อุทิศ สังขรัตน์ (2557, น. 77) ได้ชี้ให้เห็นว่าการปรับตัวของครูไทยพุทธส่วนหนึ่งเกิดจากความกลัว ภายใต้สถานการณ์รุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ทำให้ครูไทยพุทธหันมาต่อต้านการปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียน เพราะกลัวจะได้รับอันตรายแก่ตน การปรับตัวให้เข้ากับสภาพชุมชนอาจช่วยลดความกังวลลงบ้าง กล่าวคือ ความสัมพันธ์ของคนต่างศาสนาในสามจังหวัดชายแดนนั้นมีบริบทที่ต่างจากภูมิภาคอื่น เหตุนี้จึงสนใจหาคำตอบว่าการรักษาความสัมพันธ์ของครูไทยพุทธต่อชาวมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างไร การศึกษานี้อย่างน้อยทำให้เห็นแนวทางลดความขัดแย้งที่ตระหนักในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนา ทั้งยังประโยชน์แก่ครูอื่นๆ เห็นแนวทางหากมาปฏิบัติหน้าที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

■ วัตถุประสงค์การวิจัย

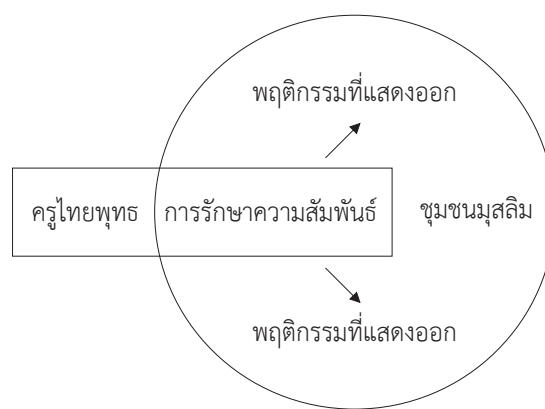
วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ เพื่อศึกษาการรักษาความสัมพันธ์ของครูไทยพุทธต่อชุมชนมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้เขียนเน้นความสัมพันธ์ของครูไทยพุทธที่มีต่อชุมชนมุสลิมรอบโรงเรียน ในช่วงที่ครูปฏิบัติหน้าที่เพื่อโรงเรียนเท่านั้น ไม่รวมถึงพฤติกรรมอื่นเพื่อชีวิตส่วนตัวหรือครอบครัว เพื่อทำความเข้าใจบทบาทครู ในฐานะที่พึ่งด้านความรู้ เป็นคนที่ชุมชนรู้จักและคาดหวังภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบความหวาดกลัวต่อเหตุรุนแรง

■ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกและสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นครูไทยพุทธจำนวน 24 คน จากโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยพิจารณาครูไทยพุทธที่ยอมรับว่าตนเองสามารถ

ปรับตัวเข้ากับชาวมุสลิม จากพื้นที่โรงเรียนในชุมชนขนาดเล็กในชนบท ซึ่งมีนักเรียนและประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิม ผู้ให้ข้อมูลอื่นๆ ได้แก่ ครูมุสลิม ผู้ปกครองนักเรียน และคนอื่นๆ ที่อยู่ในชุมชนรอบโรงเรียนจำนวน 9 คน เลือกคนที่มีความสัมพันธ์กับโรงเรียนมานานและสามารถให้ข้อมูลได้มาก ใช้แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง เช่น แนวคำถามว่า ครูมีวิธีสร้างความสัมพันธ์กับชาวมุสลิมในชุมชนอย่างไร นำข้อมูลที่ได้ตรวจสอบซ้ำกับบุคคลเดียวกันในช่วงเวลาที่ต่างกัน สถานที่ต่างกัน และบุคคลที่ต่างกัน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

จากการทบทวนข้างต้นนำมาเขียนเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ ดังนี้

■ ผลของการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า ครูไทยพุทธมีการรักษาความสัมพันธ์ต่อชุมชนมุสลิมหลายรูปแบบ ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีความไว้วางใจครูในฐานะผู้สั่งสอนเด็กและเยาวชนในชุมชน ผู้ดูแลเด็กๆ ในระหว่างที่ผู้ปกครองทำมาหาเลี้ยงชีพ เสมือนพ่อแม่คนที่สอง ผู้ซึ่งนำความประพฤติก่อสังคม สิ่งที่ชุมชนเชื่อมั่นต่อการทำหน้าที่ของครูส่วนใหญ่เกี่ยวกับพฤติกรรมครูที่ทำให้ชุมชนเห็นผลเป็นที่ประจักษ์ เป็นรูปธรรมชัดเจน ไม่เพียงพูดด้วยวาจาเป็นการแสดงความจริงใจที่สังเกตเห็นได้ ชุมชนมักขาดความเชื่อถือหากครูไทยพุทธจริงใจแต่ไม่กระทำให้เห็นผล ครูไทยพุทธเป็นคนกลุ่มน้อย มีวัฒนธรรมที่แตกต่าง เหตุนี้ต้องทำในสิ่งให้ชุมชนเห็นบทบาทความจำเป็นที่ต้องมีครู โดยเฉพาะการช่วยเหลือนักเรียน ผลการศึกษาสามารถจำแนกพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ของครูไทยพุทธต่อชุมชนมุสลิมได้ ดังนี้

การให้เงินหรือสิ่งของแก่นักเรียนและคนในครอบครัว

ครูไทยพุทธส่วนหนึ่งนิยมให้เงินแก่นักเรียนหรือคนในครอบครัวของนักเรียน ดังตัวอย่างครูโรงเรียนพื้นที่สีแดงแห่งหนึ่งในจังหวัดปัตตานี ที่มอบเงินทุกครั้งเมื่อพบศิษย์เก่าศิษย์ใหม่ที่เข้ามาไหว้ทักทาย หรือเมื่อพบคนชรา เมื่อได้ออกเยี่ยมนักเรียนที่บ้านก็มอบเงินช่วยเหลือแก่ผู้ปกครอง บ้างตั้ง

อาหารใส่สำหรับให้นักเรียนกลับไปฝากคนในครอบครัว แสดงให้เห็นถึงความใส่ใจกับปัญหาของแต่ละคน ครูเชื่อมั่นการรักษาความสัมพันธ์ให้เข้าถึงชุมชนต้องด้วยวิธีมอบเงิน แต่การมอบเงินหรือสิ่งของนี้ต้องไม่แสดงท่าทีเหยียบหยามดูหมิ่นฐานะ เป็นการให้ด้วยความเสียสละและห่วงใยมากกว่า ครูพยายามทำสิ่งดีๆ ด้วยน้ำใจให้ชุมชนรับรู้มากที่สุด ครูไทยพุทธบางคนมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดภาคอีสาน แต่ชุมชนให้การยอมรับมากกว่าครูไทยพุทธบางคนในท้องถิ่นเสียอีก ทั้งนี้เพราะความจริงใจ ครูพานักเรียนเดินทางไปแข่งขันทักษะด้วยค่าใช้จ่ายของตัวเอง เพราะโรงเรียนมีงบน้อย เมื่อได้รางวัลผู้ปกครองดีใจและภูมิใจในความเป็นครูของบุตรหลาน นอกจากนี้ครูยังทำโครงการให้ชาวบ้านเดินทางไปดูงานกรุงเทพฯ ยิ่งทำให้ครูเป็นที่ยอมรับมากขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ว่า

*“อยู่กับชุมชนไม่มีปัญหา เพราะให้อย่างเดียว บริการ
ทุกรูปแบบ พานักเรียนไปเอง ใช้เงินเอง”
(อรุณ นามสมมติ, 2556, กรกฎาคม 7, สัมภาษณ์)*

การใส่ใจสุขภาพของนักเรียน

ผู้ปกครองนักเรียนในชุมชนศรัทธาครูไทยพุทธ หากแสดงความห่วงใยบุตรหลานยามเจ็บป่วย ครูเชื่อว่าความจริงใจต่อสุขภาพเด็ก เอาใจเขามาใส่ใจเราจะทำให้ครูได้รับการคุ้มครองจากชุมชน ในพื้นที่สีแดงแม้ไม่ได้ไปด้วยตนเองครูส่งเงินไปให้หรือฝากความห่วงใยผ่านเพื่อนครูมุสลิม แต่ในพื้นที่ปกติครูไปเยี่ยมด้วยตนเอง อย่างไรก็ตามพฤติกรรมที่แสดงความห่วงใยในสุขภาพนี้มีความละเอียดอ่อน ถ้านักเรียนคนหนึ่งไม่สบายครูไปเยี่ยมหรือไปส่งถึงบ้าน คนอื่นต้องไปเยี่ยมด้วย แม้ว่านักเรียนคนนั้นไม่อยู่ในควบคุมดูแลของครูประจำชั้น การเยี่ยมใช้การแสดงออกถึงความห่วงใยชีวิตนักเรียนอย่างจริงจังสำคัญกว่านักเรียนเจ็บป่วยไม่สบายยิ่งละเลยก็ยิ่งทำให้โรงเรียนห่างเหินชุมชนจนอาจจะแวงต่อกัน ในพื้นที่มีเหตุรุนแรงน้อยสามารถออกเยี่ยมนักเรียนได้ ครูไม่กังวลนักเพราะเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนแสดงออกคือ ความจริงใจ ดังคำสัมภาษณ์ว่า

*“เด็กไม่สบายผมก็ไปเยี่ยม พูดภาษาถิ่นไม่ได้
แต่ให้ความจริงใจ ผู้ปกครองก็ยอมรับ”
(จิต นามสมมติ, 2556, พฤศจิกายน 9, สัมภาษณ์)*

พฤติกรรมที่แสดงถึงการดูแลเอาใจใส่แก่นักเรียน ครูเห็นว่า จะทำให้ผู้ปกครองเห็นความดีของครู อันทำให้ชุมชนมุสลิมเข้าใจครูไทยพุทธได้มากที่สุด การทำความดีกับนักเรียนและครอบครัว

รายหนึ่งๆ มักเล่าสื่อกระจายข่าวสู่ชุมชนในวงกว้าง แต่กระนั้น ก็ดีแม้ชุมชนเห็นความจริงใจของครูอย่างประจักษ์ผล ก็ไม่ได้หมายความว่าครูจะหมดความกังวลต่อการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงต่อไป แต่อย่างน้อยก็ช่วยลดปัญหาความระหองระแหงระหว่างคนต่างศาสนาได้บ้าง เป็นหนทางให้ชาวบ้านรู้สึกผูกพันและเห็นใจครู จนนำไปสู่โอกาสได้รับความคุ้มครองจากชาวบ้าน การเกิดเหตุรุนแรงนั้นครูมั่นใจว่ามีได้เกิดจากการกระทำของคนที่มีความสัมพันธ์ด้วย แต่เป็นบุคคลภายนอกที่มาก่อเหตุมากกว่า

การออกเยี่ยมบ้านนักเรียนเสมอ

การออกเยี่ยมครอบครัวนักเรียนมุสลิมของครูไทยพุทธที่มีอย่างสม่ำเสมอส่วนใหญ่เกิดขึ้นเฉพาะครอบครัวที่อยู่ในตลาดและค่อนข้างปลอดภัย การเดินทางเยี่ยมบ้านหากเป็นพื้นที่เสี่ยงไปเป็นกลุ่ม หากปลอดภัยสูงอาจไปโดยลำพัง การเข้าหาผู้ปกครองมุสลิมหากรู้จักธรรมเนียมมุสลิม พูดภาษาเดียวกัน ผู้ปกครองยิ่งเห็นความจริงใจของครูได้มาก ครูไทยพุทธบางคนได้รับการยอมรับก็เพราะสอนมานาน สอนตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ ยิ่งสอนทั้งครอบครัวยิ่งให้การยอมรับ น้อมรับฟังสิ่งที่ครูแนะนำหรือยกตัวอย่าง การออกเยี่ยมครอบครัวนักเรียนหลายครั้งช่วยให้ผู้ปกครองมุสลิมเห็นความจริงใจ เนื้อหาสนทนาที่นำเสนอ บางครั้งจงใจให้เพื่อนบ้านเข้ามาร่วมสนทนารับฟังข้อคิดเห็นของครู โดยเฉพาะการชี้แนะอนาคตของบุตรหลาน ดังคำสัมภาษณ์ว่า

*“ชุมชนจะยอมรับครูไทยพุทธ สาเหตุหนึ่งก็คือ
การเข้าหาผู้ปกครอง เยี่ยมบ้านนักเรียนเสมอ หากจะเลือก
ไปพร้อมกับ ผอ. หรือครูมุสลิมมากกว่าไปลำพัง”
(ปรานี นามสมมติ, 2556, พฤศจิกายน 9, สัมภาษณ์)*

*“ไปหาผู้ปกครองบอกว่าลูกเรียนเก่งควรเรียนสาย
สามัญของรัฐ เรียนศาสนาหลังกลับจากโรงเรียนก็ได้
ไม่ควรบังคับเด็ก ผู้ปกครองส่วนมากเห็นด้วย แล้วก็ชี้
ตัวอย่างลูกคนอื่น ๆ ที่มีหน้าที่การงานดีด้วย”
(วรรณิ, นามสมมติ, 2557, มกราคม 12, สัมภาษณ์)*

การรักษาความสัมพันธ์โดยการเป็นผู้ให้ ไม่ว่าจะให้สิ่งของเงินทอง ใจเวลา ให้ร่างกายแรงใจ และคำชี้แนะถือเป็นคุณธรรม ครูมุ่งหวังจะทำหน้าที่ให้ดีที่สุด มีความพยายามแสดงคุณค่าของตนเองและสังคมของนักเรียน มุ่งมั่นเสียสละตนเองเพื่อชุมชน รู้จักให้ไม่คิดเรียกร้องฝ่ายเดียว การใช้ชีวิตครูอย่างจริงจังเอื้อเพื่อพ่อแม่ มีเมตตาธรรม วางตัวเป็นกันเองกับผู้ปกครอง ช่วยให้ครูมั่นใจในการใช้ชีวิตร่วมกับชุมชน ขณะเดียวกันก็ช่วยให้ชุมชนมีจิตสำนึกที่ดีต่อการตอบแทน การยื่นหยัดอยู่ใน

พื้นที่มานานอย่างไม่เกรงกลัวเป็นเพราะทำความดีกับชาวบ้าน ความดีช่วยคุ้มครองครู แต่หากทำหน้าที่ดีแล้วยังถูกทำร้ายถือเป็นกรรม ดังครูไทยพุทธโรงเรียนพื้นที่สีแดงแห่งหนึ่งในจังหวัดปัตตานี ซึ่งเดิมมีครูไทยพุทธ 3 คน ย้ายออก 1 คน ถูกยิงตาย 1 คน ปัจจุบันเหลือครูไทยพุทธเพียงหนึ่งคน ให้สัมภาษณ์ว่า

“ตามความคิดผมมันใจ ถ้าเขาจะยิงผม ยิงเมื่อไหร่ก็ได้ ผมทำหน้าที่ดีที่สุดแล้ว จนกินข้าวได้ทุกบ้านในหมู่บ้าน”

(หาดทอง นามสมมติ, 2557, พฤศจิกายน 8, สัมภาษณ์)

การส่งเสริมนักเรียนจนมีชื่อเสียง

หากครูไทยพุทธส่งเสริมบุตรหลานจนประสบผลสำเร็จได้รับการยกย่องจนมีชื่อเสียง นำมาซึ่งเกียรติภูมิแก่ครอบครัวจะทำให้ชุมชนมุสลิมเห็นถึงความดีของครู ดังเช่น นักเรียนแข่งขันศิลปะจนได้รับรางวัล ได้เงินทอง ในโรงเรียนแห่งหนึ่งครูไทยพุทธสอนนักเรียนมุสลิมให้รำมนโราห์ ได้รับความไว้วางใจจากผู้ปกครอง แม้จะหมิ่นเหม่กับหลักศาสนาอิสลาม เพราะครูทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าของบุตรหลาน ส่งเสริมจนโดดเด่น พาไปแสดงยังที่ต่างๆ ต่อหน้าผู้ใหญ่ในวงการเมือง มีการออกสื่อสาธารณะ ได้เงินตอบแทน ผู้ว่าราชการชื่นชม ทั้งนี้ครูต้องจริงจังและรับผิดชอบต่อความถูกต้องตามจารีตด้วย ผู้ปกครองให้ละเว้นการไหว้ครูนโราห์ แต่สนับสนุนการแต่งหน้า ใส่ลูกปัดสวมเทริดมโนราห์ ภาพที่ผู้ปกครองใส่ฮิญาบ จูงบุตรใส่ชุดมโนราห์ไปยังที่ต่างๆ เป็นเรื่องแปลกในสายตาคนทั่วไป แต่เพราะความเชื่อใจไวใจครูและคำสัญญาของครูที่ให้เรียนรู้เพื่อสุนทรีย์เท่านั้น ครูไทยพุทธที่ทำให้ผู้ปกครองเชื่อใจผู้ปกครองจะช่วยปกป้อง บ้างจัดหาอาหารให้ครูถึงบ้านพักไม่ให้ออกจากบ้านพักบ่อยครั้งไปเสี่ยงภัย

การแสดงความเป็นมิตรโดยสัมผัสร่างกาย

ครูสตรีบางคนรักษาความสัมพันธ์โดยแสดงกิริยามารยาทอย่างอ่อนโยนกับคนในชุมชน โอบกอดผู้ปกครองหรือสตรีมุสลิมอย่างเหมาะสม ขณะที่ทักทายหรือสนทนาพยายามสัมผัสกายหญิงมุสลิม เพื่อแสดงความเป็นมิตรอย่างใกล้ชิดและแนบแน่น ดังครูคนหนึ่งในพื้นที่นราธิวาส ซึ่งเป็นชาวนครศรีธรรมราช ถ้าเห็นสตรีมุสลิมจะทักทาย มีการสัมผัสมือเพื่อให้รู้สึกอบอุ่นและผูกพัน ถ้าเป็นสตรีคนชราเมื่อสัมผัสยังยกมือขึ้นจูบให้รู้สึกว่าเป็นคนมีค่า ครูเชื่อว่าถ้าครูไทยพุทธสละและจูบจะทำให้ชาวมุสลิมชื่นชม รู้สึกถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน และความจริงใจของครู อย่างไรก็ตามครูก็ไม่ได้ทำกับมุสลิมทุกคน แสดงถึงความใส่ใจถึงวัฒนธรรมและบุคลิกลักษณะของแต่ละคน คนที่เคร่งจะไม่รับการสัมผัสมือจากครูไทยพุทธ การเป็นครูเมื่อพบปะ

ชาวบ้านถอดยศถอดศักดิ์ศรี รู้จักให้เกียรติผู้อื่นหรือเห็นความสำคัญของผู้อื่น ผลที่ได้เมื่อชาวบ้านพบครูจะทักทายเสมอแม้ห่างไกล การรักษาความสัมพันธ์ด้วยภาษากายช่วยรักษามิตรภาพที่ดีอีกทางหนึ่ง

การจัดงานหรือกิจกรรมที่คำนึงถึงความต่างวัฒนธรรม

เมื่อครูไทยพุทธจัดกิจกรรมใดๆ จะใส่ใจให้คนในชุมชนได้รับรู้ เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม การจัดกิจกรรมมักเป็นลักษณะบูรณาการทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะกิจกรรมอันเนื่องจากศาสนาเพื่อความสบายใจ การใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนมุสลิมที่ไม่ร้าวฉานจำเป็นต้องแยกศาสนาออกจากชีวิต ส่งเสริมชุมชนตามแนวความเชื่อของตนเอง เช่น จัดงานเลี้ยงต้อนรับผู้อ่านวยการร่วมกันโดยแยกสำรับอาหารไทยพุทธและมุสลิมออกจากกัน แต่ส่วนใหญ่ครูไทยพุทธเลือกใช้อาหารมุสลิมเพราะไทยพุทธรับประทานได้ จัดงานทำบุญของโรงเรียนที่มีชุมชนเข้ามาร่วมโดยแยกพิธีแบบไทยพุทธและแบบมุสลิมเป็นคู่ขนาน สำนึกคิดของครูไทยพุทธไม่ใส่ใจต่อวัฒนธรรมของตนฝ่ายเดียว โดยไม่คำนึงถึงวัฒนธรรมผู้อื่น งานประเพณีดำเนินควบคู่กันสองประเพณี ถ้าผู้บริหารส่งเสริมการจัดนิทรรศการสงกรานต์ก็ต้องมีนิทรรศการวันฮารีรายอ ต่างศาสนาต่างดำเนินวิถีชีวิตของตนเอง โดยไม่ทำให้ชุมชนเห็นว่าวัฒนธรรมหนึ่งกำลังครอบงำอีกวัฒนธรรมหนึ่ง หน้าที่ของครูใส่ใจต่อปัญหาการใช้ชีวิตคนชุมชนไม่ให้ศาสนาเป็นอุปสรรคของการดำรงความสัมพันธ์ต่อกัน แต่ส่งเสริมให้ทุกคนดำเนินตามความเชื่อของตนเอง

การร่วมงานหรือกิจกรรมตามประเพณีมุสลิม

การร่วมงานบุญ งานมงคลต่างๆ ไม่ว่าจะระดับครอบครัวหรือชุมชน ครูไทยพุทธแสดงเจตนาทั้งฝากเงิน สิ่งของ ปัจจัยต่างๆ หรือไปร่วมงานด้วยตนเอง ในพื้นที่สีแดงการจัดงานแต่งงานเข้าสู่นัด ครูไทยพุทธจะฝากเงินใส่ซองหรือของขวัญผ่านเพื่อนครูมุสลิม บางครั้งมีนักเรียนหรือศิษย์เก่าคอยเตือนไม่ให้ร่วมงานเพราะเห็นว่าอันตรายจึงฝากเงินแทน หากไม่เสี่ยงมากหรืออยู่ใกล้โรงเรียนครูเข้าร่วมด้วยตนเอง โดยเลือกร่วมบางกิจกรรมเท่านั้น ไม่ว่าจะแบบใดก็เพื่อรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชน ครูที่ไปร่วมกิจกรรมบางครั้งไปด้วยความเกรงกลัว แต่ดูเหมือนชุมชนรู้เห็นความวิตกของครูจึงจัดที่นั่งเป็นการเฉพาะ การรักษาความสัมพันธ์ในพื้นที่เสี่ยงมักเจอด้วยความเกรงใจ หากไม่ไปก็อาจถูกเพ่งเล็ง ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ไปงานส่วนใหญ่ เขาไม่ให้นั่งข้างนอก ให้นั่งในบ้าน เขารู้ว่า ถ้าครูไม่ใช่ศาสนาเดียวกันจะให้นั่งข้างในเป็นที่ของเขา เขากลัวเรากลัว.....ถ้าไม่ไปก็อาจเขม่นมองเร่อีก ไปก็อันตราย ถ้าวันนี้ยังมีเหตุการณ์ แม้ในงานที่ว่าปลอดภัยยังต้องมี”

(วิโรจน์ นามสมมติ, 2556, มิถุนายน 20, สัมภาษณ์)

การร่วมงานหรือกิจกรรมประเพณีทุกครั้งค้ำึงถึงการแต่งกายอย่างสุภาพ ไม่มุ่งสั้นจนเห็นขาอ่อน หากเป็นเทศกาลประเพณีของชุมชนเข้าร่วมโดยใส่ชุดตามที่ร้องขอ ดังเช่นงานเทศกาลของดีในอำเภอหนึ่ง ครูไทยพุทธเข้าร่วมขบวนแห่โดยสวมเครื่องแต่งกายแบบมุสลิม ซึ่งเป็นที่ท้าทายสำหรับครู มีน้อยใจบ้างถึงความไม่เท่าเทียม แต่ก็ทำเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์อันดี ภายใต้บริบทวัฒนธรรมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครูคนไทยพุทธส่วนใหญ่ยอมรับวัฒนธรรมมุสลิมอย่างไม่มีเงื่อนไขมากนัก ความร่วมมือของมุสลิมให้แต่งชุดไทยมีน้อยกว่าไทยพุทธแต่งชุดมลายู ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“เขาให้แต่งชุดแขก เดินขบวน เราก็แต่ง เราก็หัวเราะกันสนุกๆ บางทีเราก็อายกลอง ถ้าเขาแต่งแบบเราเขาไม่แต่ง”

(พิน นามสมมติ, 2556, พฤศจิกายน 10, สัมภาษณ์)

การงดวิจารณ์เหตุรุนแรงในที่สาธารณะ

ทุกครั้งที่มีข่าวเหตุรุนแรง ข่าวการเมืองในสามจังหวัดอันเป็นที่โจษจัน ครูจะไม่แสดงทัศนคติแก่สาธารณชน หากผู้ปกครองมุสลิมหยิบเป็นประเด็นพูดคุยในวงสนทนาจะไม่ออกความเห็น เพราะไม่แน่ใจในคำพูดที่อาจกระทบกับคนอื่น โดยเฉพาะการสืบทอดเหตุเป็นเรื่องละเอียดอ่อน คำพูดเชิงวิจารณ์อาจทำให้ชุมชนหมดความศรัทธาในตัวครู จึงตัดไฟตั้งแต่ต้นลม ไม่ให้ความสัมพันธ์ต้องมากินแหนงแคลงใจ เป็นการลดความตึงเครียดและทำให้สบายใจ เหตุการณ์ร้ายที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นที่หวั่นผวาต่อครู ครูไม่ต้องการให้ความหวาดวิตกส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต จึงเฉยเมยต่อเหตุรุนแรง ไม่นำมาครุ่นคิด เมื่อมีเหตุรุนแรงรอบโรงเรียนพยายามสร้างความคุ้นชินกับเหตุการณ์ จนดูเหมือนปกติ เมื่อเหตุรุนแรงเกิดขึ้นไม่ใช่เรื่องที่ต้องมาตัดความสัมพันธ์กับชุมชนมุสลิม เหตุการณ์ระเบิด ชุมโงมตีประคบตัว เป็นเรื่องที่ได้ฟังจนชิน ถ้านำมาคิดมีแต่ความเครียด จึงงดที่จะวิพากษ์วิจารณ์ ทำตัวนิ่งเฉย ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“อะไรที่เกี่ยวข้องกัน พอเข้าทางโน้น เราก็นิ่งเฉย ไม่ตื่น (หมายถึงไม่ตื่นด้าน ไม่ก่อความ) อยู่เฉย ไม่ออกความคิดเห็น เพื่อความสบายใจ”

(พัฒนา นามสมมติ, 2556, ธันวาคม 9, สัมภาษณ์)

การละเว้นพฤติกรรมที่อาจทำให้ชุมชนเข้าใจผิด

การปฏิบัติหน้าที่ของครูหากออกสู่ชุมชนมักเป็นที่จับจ้องครูจึงต้องระมัดระวัง โดยเฉพาะการแสดงพฤติกรรมที่สื่อถึงการเข้าข้างเจ้าหน้าที่รัฐ ตำรวจ ทหารอย่างชัดเจน บางครั้งพฤติกรรมของครูแสดงออกอย่างบริสุทธิ์ แต่สภาวะการณ์ความขัดแย้งในสามจังหวัด การต่อต้านรัฐไทยก็อาจทำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจผิด นำไปเป็นเครื่องมือช่วยทำให้เกิดความร้ายแฉงยิ่งขึ้น ครูลดละหรือยกเลิกเพื่อตัดข้อครหาต่างๆ เช่น ไม่พานักเรียนมุสลิมไปใกล้วัดแม้อยู่แต่ภายนอกก็ตาม ไม่ถ่ายรูปให้คนในชุมชนเห็น การถ่ายรูปถูกมองว่าเป็นการหาหลักฐานให้กับทหารหรือตำรวจ เป็นวิธีการหลีกเลี่ยงความร้ายแฉงระหว่างครูกับชุมชน ครูไทยพุทธคนหนึ่งเห็นว่าครูจุฬาลินที่ถูกฆ่าบางครั้งอาจจับกล้องมากินไป ครูจึงไม่กล้าแสดงตัวเป็นช่างภาพ ไม่สะพายกล้องถ่ายรูป กลัวว่าจะนำไปขยายผล แฉพฤติกรรมต่อเจ้าหน้าที่ ดังคำสัมภาษณ์ว่า

“จะไม่ถ่ายรูป ไม่เล่นกล้อง กลัวชาวบ้านจะคิดเป็นเรื่องอื่น ถ่ายเพลิน เป็นการเข้าตัวเอง”

(ชุตาน นามสมมติ, 2557, กุมภาพันธ์ 1, สัมภาษณ์)

สรุปและอภิปรายผล

การรักษาความสัมพันธ์ของครูไทยพุทธต่อชุมชนมุสลิมรอบโรงเรียน มีทั้งสิ่งอันพึงกระทำและควรหลีกเลี่ยง ที่พึงกระทำคือ แสดงความจริงใจให้เป็นที่ประจักษ์แก่ชุมชน การจัดงานหรือกิจกรรมโดยค้ำึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม หรือร่วมงานประเพณีอย่างเหมาะสม ส่วนพฤติกรรมที่ควรหลีกเลี่ยงคือ การวิจารณ์เหตุรุนแรงในที่สาธารณะ การมีพฤติกรรมที่อาจทำให้ชุมชนเข้าใจผิด รูปแบบพฤติกรรมอันหลากหลายบ้างสังเกตเห็นได้ง่าย บ้างสังเกตเห็นได้ยาก แสดงออกผ่านร่างกาย มารยาทหรือแสดงออกจากใจ ด้วยความจริงใจ ความตั้งใจ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ดังที่ ชิตาภา สุขพล่า (2548, น. 186) เห็นว่าความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีต่อกันขึ้นกับบุคลิกภาพของแต่ละคน โดยเฉพาะบุคลิกภาพภายนอกที่เห็นอย่างเด่นชัด และบุคลิกภาพภายในที่เป็นตัวเสริมหรือลดทอนความสัมพันธ์กันได้ ชาวมุสลิมส่วนใหญ่ยอมรับครูไทยพุทธที่แสดงความสัมพันธ์ที่สังเกตเห็นได้ และมีเครื่องพิสูจน์ พฤติกรรมของครูที่ออกมาเป็นที่ประจักษ์

แก่สายตา คือ สิ่งบ่งชี้ถึงการเป็นที่พึ่งของชุมชน และการได้รับความไว้วางใจในการปฏิบัติหน้าที่ของครูไทยพุทธในชุมชน สิ่งนี้ประจักษ์ต้องเป็นการกระทำซึ่งให้ประโยชน์แก่เด็กๆ ผู้ปกครองและชุมชน พฤติกรรมที่แสดงความจริงใจสามารถแยกออกเป็นด้านๆ คือ ด้านการให้สิ่งของเงินทอง การให้สิ่งของเงินทองนี้ไม่ว่าแก่เด็กหรือผู้ปกครองมิใช่การดูถูกดูแคลน หรือมองว่ามีฐานะต่ำต้อยกว่า การที่ชุมชนมุสลิมยอมรับการให้ของครูไทยพุทธพิจารณาได้ว่าเกิดจากปัจจัยอย่างน้อย 2 ประการ ประการที่หนึ่ง ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของครูและสิทธิอันชอบธรรมของครูต่อการดูแลเอาใจใส่แก่นักเรียน โดยไม่เลือกศาสนาหรือชาติพันธุ์ หลักอิสลามระบุว่า การเผยแพร่วิชาความรู้ การสอนผู้อื่นๆ ที่ยังไม่มีความรู้ไม่เพียงเป็นหน้าที่ของผู้รับผิดชอบหรือมีตำแหน่งเท่านั้น หากเป็นหน้าที่ของผู้รู้ในสังคมที่ต้องสอนผู้ที่ไม่รู้ และเป็นสิทธิของผู้ที่ยังไม่รู้จะได้รับรู้ (อับดุลรอฮ์ดี เจมะมะ, 2555, น. 272) ประการที่สอง การยึดมั่นในแนวทางของศาสนาอิสลาม ดังที่ปรากฏในหลักศาสนาว่า การรับสิ่งของจากผู้ไม่ใช่มุสลิมไม่ได้ผิดหลักธรรมหากผู้ให้นั้นเป็นที่วางใจ (ยูซุฟ ก็อรฎอวี, 2547, น. 440) การส่งเสริมให้ครูไทยพุทธสอนมิโนราห์แก่เด็กมุสลิมของชุมชนแห่งหนึ่ง เป็นเพราะครูเป็นที่วางใจของผู้ปกครอง แต่การวางใจจะเกิดขึ้นเมื่อมีความจริงใจกันก่อน ความจริงใจของครูสะท้อนจากครูทุ่มเทจนนักเรียนมีชื่อเสียง ความจริงใจของผู้ปกครองสะท้อนจากการช่วยเหลือครูเมื่ออยู่ในชุมชน ความจริงใจเป็นหัวใจของการรักษาความสัมพันธ์ ดังที่ สุรพล พยอมแย้ม (2548, น. 46) ให้ทัศนะว่าการพัฒนาสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลต้องเลือกการกระทำซึ่งแสดงความจริงใจและความซื่อสัตย์ อย่างเหมาะสมและสร้างสรรค์ แสดงถึงความเอื้ออาทร ห่วงใยกัน ความสนใจความเอาใจใส่ ดูแลช่วยเหลือทำให้เกิดความซาบซึ้งระหว่างกัน เป็นบทบาทพึงกระทำเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ต่อกัน

การรักษาความสัมพันธ์ของครูไทยพุทธโดยช่วยเหลือคนในชุมชน สะท้อนถึงความเห็นแก่ความทุกข์ของผู้อื่น ขณะเดียวกันก็ห่วงใยตนเอง กล่าวจะไม่ได้รับการยอมรับหรือความปลอดภัยขณะอยู่ในชุมชน การทำความดีนอกจากเป็นคุณธรรมของครูแล้ว ยังทำด้วยความหวังที่จะมีผู้คอยเป็นหูเป็นตาระหว่างปฏิบัติหน้าที่อยู่ในชุมชนมุสลิม สอดคล้องกับแนวคิดของ Danial (2001, อ้างถึงใน นพมาศ อึ้งพระ, 2554, น. 351) ที่เสนอว่า ความต้องการช่วยเหลือของมนุษย์ขึ้นอยู่กับความเห็นแก่ตัวและความเห็นแก่ผู้อื่น ยิ่งถ้าเรามีความผูกพันด้วยเราจะเห็นใจเขาและอยากได้รับผลตอบแทนที่ดี ความผูกพันแสดงออกหลายรูปแบบ ครูซึ่งมีภูมิลำเนาจังหวัดอื่นเมื่อเข้ามาอยู่ในสามจังหวัดชายแดนใหม่ๆ พยายามเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชน การที่ครูสตรีคนหนึ่งทักทายมุสลิมสตรีสูงอายุ โดยเลือกสัมผัสมือแบบสลาม

และยกมือขึ้นจับนั้นแสดงถึงความต้องการผูกพัน ความอ่อนโยนสำนึกในบทบาทอันสำคัญของตนตามที่สังคมคาดหวัง ขณะเดียวกันก็ให้คนที่ครูจับมือรู้สึกมีค่า การแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตนให้เกียรติชาวมุสลิมเป็นวิธีดำรงความสัมพันธ์ที่ไม่ต้องลงทุน สอดคล้องกับแนวคิดของ แมกซ์เวลล์ (2554, น. 50) ที่ว่าหัวใจสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์คือการให้ความสำคัญแก่ผู้อื่นและให้อีกฝ่ายรู้สึกว่าเป็นคนที่มีค่า และสอดคล้องกับแนวคิดของ ปรีชา วิหกโต (2550, น. 259) ที่เห็นว่าการเห็นค่าตนเองมีความสำคัญสามารถบอกความดีต่อผู้อื่นและรับรู้ความดีของผู้อื่น ทำให้เห็นคุณค่าของกันและกัน อันส่งผลต่อปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เมื่อสตรีผู้นั้นเห็นครูแล้วทักทายสะท้อนถึงผลของการตอบสนอง การเรียนรู้ของครูทำให้รู้จักปรับตัวเพื่อรักษาความสัมพันธ์กับชุมชนมุสลิมได้

การจัดงานและร่วมงานประเพณีในสังคมพุทธวัฒนธรรมนอกจากชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มดำเนินจารีตประเพณี หรือเทศกาลตามวัฒนธรรมของตนแล้ว มีไม่น้อยที่คนทั้งสองกลุ่มไปร่วมงานประเพณีกับคนต่างศาสนา มีไทยพุทธไปงานแต่งงานของชาวมุสลิม และมุสลิมไปร่วมงานของคนไทยพุทธ สภาพนี้ถือเป็นภาพที่สวยงามเป็นความแตกต่างที่ไม่แตกแยก ครูไทยพุทธยินดีไปร่วมงานเมื่อมีโอกาส และพยายามปรับตัวเข้ากับคนส่วนใหญ่ การที่ครูไทยพุทธแต่งกายแบบมุสลิมร่วมงานเทศกาลของชุมชนสะท้อนถึงการสังสรรค์วัฒนธรรม ดังที่ อมรา พงศาพิชญ์ (2545, น. 18) เห็นว่ากรณีวัฒนธรรมสองกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันแต่พลังไม่เท่ากัน คนกลุ่มหนึ่งมีแนวโน้มที่จะยอมรับวัฒนธรรมของอีกกลุ่มหนึ่งที่มีจำนวนและพลังมากกว่า แสดงถึงความพยายามเรียนรู้ทำความเข้าใจวัฒนธรรมที่แตกต่าง ดังที่ ชิตาภา สุขพล่า (2548, น.194) เห็นว่าการดำรงความสัมพันธ์มีหลักการหนึ่งคือเอาใจเขามาใส่ใจเรา มองอย่างที่เขาเป็น สะท้อนถึงการดำรงตนในฐานะผู้รักษาวินัยธรรม ซึ่งไม่เพียงวัฒนธรรมตนเท่านั้นแต่รวมถึงวัฒนธรรมอื่นๆ ดังที่ ประเวศ วะสี (2551, น. 38) เห็นว่าการศึกษาคควรอยู่ในฐานวัฒนธรรมมากที่สุด การเป็นครูควรใช้วัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง ไม่ใช่ใช้วิชาเป็นตัวตั้ง เอาวิชาเป็นตัวตั้งอาจก่อให้เกิดความแปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติแวดล้อม การใช้วัฒนธรรมเป็นตัวตั้งจะดีให้มนุษย์มาอยู่ร่วมกันได้ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การทำหน้าที่ในโรงเรียนครูไทยพุทธไม่เห็นแก่วัฒนธรรมของตนเป็นใหญ่ เมื่อจัดงานหรือกิจกรรมคำนึงถึงความเท่าเทียม เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าครูยังสำนึกถึงการหลอมรวมเป็นสิ่งนำไปสู่ความขัดแย้งให้โอกาสจัดตามคตินิยมของแต่ละกลุ่ม การจัดงานใดๆ ให้ชุมชนเข้าร่วมพิจารณาความถูกต้อง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี และ สุกรี หลังปู่เต๊ะ (2551) ที่พบว่า การแก้ปัญหาการปกครองในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จำเป็นต้อง

สร้างสำนึกในวัฒนธรรม อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และศาสนาอาจเป็นตัวผลักดันสู่ความขัดแย้ง อันทำให้เกิดความรุนแรงตามมา

ชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความหลากหลาย วัฒนธรรม ความแตกต่างทางศาสนามีใช้ชนวนก่อความแตกแยก สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ดาววัลย์ แก้วศรีนวล (2552, น. 2) ที่พบว่า ความแตกต่างทางศาสนาไม่ใช่อุปสรรคการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การติดต่อกับคนต่างศาสนายังทำให้ได้ข้อมูล อันเป็นประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน หากครุมีวิธีสื่อสารและปฏิบัติไม่ให้เกิดกระทบต่อความรู้สึกของชาวมุสลิม การไม่วิจารณ์ เหตุรุนแรงในที่สาธารณะ การไม่แสดงพฤติกรรมที่อาจทำให้ชุมชนเข้าใจผิดสะท้อนถึงความเกรงกลัวของครูไทยพุทธ กลัวถูกต่อต้านหรือไม่ได้รับการยอมรับจากคนต่างศาสนา ตามแนวคิดของ Davito, (2014, p. 340) เห็นว่าเหตุผลในการรักษาความสัมพันธ์นอกจากความผูกพันแล้ว ยังมีด้านความกลัว คือ กลัวว่าพฤติกรรมที่ทาลงไปมีผลกระทบต่อชุมชนที่อาจนำภัยร้าย มาสู่ตนเอง อย่างไรก็ตามความกลัวนี้ขึ้นกับการตีความหมาย ดังที่ Mansell (2007, p. 39-41) เห็นว่าความกลัวมีสามชั้น คือ ชั้นตรวจพบ ชั้นตีความหมาย และชั้นตอบสนอง ครูไทยพุทธ ที่อยู่ในพื้นที่ย่อมมีความกลัวมากกว่าคนในพื้นที่สามจังหวัด เพราะเหตุอยู่ใกล้ตัว บ้างประสบเหตุการณ์จริง ประกอบกับเห็น ตัวอย่างเพื่อนครูถูกทำร้าย ทำให้ครูตีความหมายได้ว่าเหตุการณ์ ต่างๆ นั้นน่ากลัวหรือไม่น่ากลัว และต้องจัดการชีวิตต่อไป อย่างไร การคงเว้นที่จะพูดถึงเหตุการณ์ความไม่สงบสะท้อนถึงการสื่อสารที่บางครั้งนิ่งตึกว่าพูด ดังสำนวนโบราณว่า พูดไป ก็สองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง หรือเลี่ยงไปยกประเด็นอื่นมา สนทนาแทน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปัญญา เทพสิงห์ และ อุทิศ สังข์รัตน์ (2558, น. 99-101) ที่พบว่า การสอนของ ครูไทยพุทธปัจจัยหนึ่งเกิดจากความพยายามปรับพฤติกรรม การสอน ทำให้บางครั้งต้องหลีกเลี่ยงหรือปล่อยวางเนื้อหา เมื่อนักเรียนซักถามเรื่องทีละเอียดอ่อน ครูเลี่ยงที่ตอบตรงๆ แต่ยกตัวอย่างอื่นๆ ประกอบแทน ชี้แนะหรือชี้แนะสิ่งที่เหมาะสม เพราะกลัวว่าการสอนอาจกระทบกับความรู้สึกของนักเรียน และผู้ปกครอง

การเดินทางไปเยี่ยมนักเรียนมุสลิมที่บ้าน ด้วยความหวังใจยามเจ็บไข้ มอบสิ่งของเงินทองตามสมควร ไม่ได้สร้าง ปัญหาสำหรับครูไทยพุทธมากนัก ครูบางคนไม่สามารถพูด ภาษาขามลาญ ผู้ปกครองยังต้อนรับขับสู้ ความสำคัญอยู่ที่ ความตั้งใจและหากไม่ได้รับการปกป้อง หรือถูกกระทำเป็น เพราะถูกยุยงปลุกปั่นจากคนที่ครูไม่มีความสัมพันธ์ด้วยจึง ระแวงเพียงบางกลุ่ม ความตั้งใจของครุมีได้แอบแฝงให้ชุมชน รู้สึกว่ากำลังใช้วัฒนธรรมไทยครอบงำ ครุมั่นใจในผลการ กระทำของตน การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีจะไม่ได้รับการตอบ

สนองในสิ่งเลวร้าย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ รัตติยา สาและ (2551, น. 382-383) ที่พบว่า ความแตกต่างทางศาสนาของ ชาวมุสลิมและมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ได้เป็น อุปสรรคหรือตัวสร้างปัญหาในการอยู่ร่วมกัน แต่เป็นเพราะมี กลุ่มบุคคลอื่นพยายามใช้ศาสนาในทางลบ เพื่อพาพลังแนวร่วม ไปสู่ความหวังใหม่ๆ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สิริโพลิน สิงห์อิน (2555) ที่พบว่า ครูไทยพุทธยังมีความสัมพันธ์ที่ดีกับ ชาวมุสลิม อย่างไรก็ตามการทำหน้าที่ครูไทยพุทธมักถูกมองเป็น ตัวแทนรัฐ เป็นหุ่นเชิดตามการชักใยของวาทกรรมรัฐ ที่ต้องการ กลืนมุสลิมให้เป็นไทย ทำให้ฝ่ายตรงข้ามจงใจทำร้ายเพื่อตอบโต้ ฝ่ายรัฐ เหตุนี้ครูไทยพุทธจึงยังคงรู้สึกหวาดระแวงต่อมุสลิม บางกลุ่ม

อาจกล่าวได้ว่าการรักษาความสัมพันธ์ของครูไทยพุทธต่อ ชาวมุสลิมขึ้นกับปัจจัยทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายครูไทยพุทธและฝ่าย มุสลิมในชุมชน ฝ่ายไทยพุทธเงื่อนไขสำคัญ คือ บุคลิกภาพของ ครูเอง พฤติกรรมและทักษะในการสื่อสาร ฝ่ายชุมชนเงื่อนไข สำคัญ คือ ระดับความรุนแรงแต่ละพื้นที่ หากเป็นพื้นที่สีแดงหรือ พื้นที่ปลอดภัยแต่เพิ่งเกิดเหตุรุนแรง ครูจะลดกิจกรรมของชุมชน น้อยลงซึ่งอาจทำให้เห็นห่าง ครูไทยพุทธมองการศึกษาในพื้นที่ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องทำความเข้าใจและเข้าถึง วัฒนธรรมของชาวมุสลิมอย่างถ่องแท้ การสร้างความสัมพันธ์นั้น ยากยิ่งแล้ว แต่การรักษาความสัมพันธ์โดยเข้าถึงแก่นวัฒนธรรม ชุมชนนั้นยากยิ่งกว่า เหตุนี้ครูไทยพุทธตระหนักถึงการใส่ใจ พยายามสร้างความราบรื่นอย่างต่อเนื่อง ขับเคลื่อนเพื่อให้ชุมชน เข้าใจบทบาทของโรงเรียน มิฉะนั้นอาจนำมาสู่ความแคลงใจ การทำลายสายสัมพันธ์ สะท้อนให้เห็นว่า ในสามจังหวัดชายแดน ภาคใต้ยังมีครูไทยพุทธจำนวนหนึ่งที่ปฏิบัติตัวเป็นแม่พิมพ์ของ ชาติที่ดีทำงานด้วยความเสียสละและสร้างสรรค์ ดังกระแส พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตอนหนึ่งว่า (มัลลิกา ตันชนันท์, เบญจมาศ กาญจนวิโรจน์, บรรเทา กิตติศักดิ์, ศรีสะอาด ณ ลำปาง, สมศักดิ์ จิราพร, ฉันทนา ลีนะเสน, ประทีร เทพรานนท์, และ ดนินท์ ศุภภัทรานนท์, 2549, น. 188)

“...ผู้ใดทำหน้าที่สำคัญในด้านการศึกษาเช่นนี้ ถ้าไม่นึกที่จะทำอย่างจริงจัง อย่างเสียสละ และอย่างเต็ม ฝีมือ เต็มความสามารถ ทั้งทางวิชาการ ทางความสุจริต และเมตตาแล้วก็อย่าทำดีกว่า ปล่อยให้คนอื่นเขาทำดีกว่า เพราะตัวจะเป็นผู้ทำลาย.....”

■ ข้อเสนอแนะ

1. สำหรับการทำให้วิจัยครั้งต่อไป สิ่งที่จะควรศึกษาเพิ่มเติม คือ การสร้างความสัมพันธ์ โดยเฉพาะครูต่างพื้นที่ซึ่งเข้ามาบรรจุใหม่ ซึ่งนอกจากต้องปรับตัวกับสภาพแวดล้อมใหม่แล้ว ครูยังต้องหาวิธีสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครองหรือชุมชน ซึ่งครูไทยพุทธบางคนก็มีปัญหาไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนมุสลิมได้ การสร้างความสัมพันธ์แม้ไม่ยากเท่ากับการรักษาความสัมพันธ์ แต่ความหวาดระแวงต่อกันจากเหตุการณ์ก็อาจมีผลให้ครูเข้าถึงชุมชนค่อนข้างยาก

2. ด้านนโยบาย การส่งเสริมให้ครูไทยพุทธรักษาความสัมพันธ์กับชุมชนมุสลิมควรพิจารณาแบบองค์รวม คือ การคำนึงถึงองค์ประกอบหรือปัจจัยทั้งหมด และมองความเชื่อมโยงซึ่งอาจส่งผลกระทบต่ออีก เช่น เจ้าหน้าที่รัฐจับขามุสลิมมาลงโทษโดยไม่มีหลักฐานชัดเจน กลายเป็นเหตุของปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐชาวพุทธกับชุมชนมุสลิม การต่อต้านเจ้าหน้าที่รัฐไทยของมุสลิมบางกลุ่มอาจเหมาวมถึงครูไทยพุทธด้วย ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ ทำให้ครูไทยพุทธไม่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน

■ เอกสารอ้างอิง

ชิตาภา สุขพลลา. (2548). *การสื่อสารระหว่างบุคคล*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ดาวลัย แก้วศรีนวล. (2552). *การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม กรณีชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ 3 สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)* (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ทิศนา แคมมณี. (2552). *ศาสตร์การสอน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นพมาศ อึ้งพระ. (2554). พฤติกรรมทางสังคม. ใน *สิริอร วิชชาวุธ (บรรณาธิการ), จิตวิทยาทั่วไป* (น. 343-358) (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประเวศ ะสี. (2551). ไตรยางค์แห่งการศึกษา. ใน *ความเป็นครู* (น.37-41) (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: งานยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ปรีชา วิหคโต. (2550). เข้าใจตนเอง. ใน *ทักษะชีวิต* (น. 251-265). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ปัญญา เทพลิงห์, และ อุทิศ สังข์รัตน์. (2557). *รายงานวิจัยการสอนด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตครูไทยพุทธภายใต้ความกลัวในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

..... (2558). การสอนด้านวัฒนธรรมของครูไทยพุทธในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 9(4), 96-106.

มัลลิกา ตันชนันท์, เบญจมาศ กาญจนวิโรจน์, บรรเทา กิตติศักดิ์, ศรีสะอาด ณ ลำปาง, สมศักดิ์ จิราพร, ฉันทนา ลีนะเสน, ประพีร์ เทพรานนท์, และ ดนันท ศุภภัทรานนท์. (2549). *ชีวิตงามตามคำสอนของพระเจ้าอยู่หัว เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: บริษัทปี่มีเดีย กรุ๊ป.

แมกซ์เวลล์ จอห์น. (2554). *สื่อสารเป็น: เห็นชัยชนะ*.

วันดี อภิรักษ์ธนากร (แปล). กรุงเทพฯ: บริษัทเนชั่นบุคส์.

ยนต์ ชุ่มจิต. (2553). *ความเป็นครู*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ยูซุฟ กือรออูวี. (2547). *ทะเลและหะรอมในอิสลาม*, แปลโดย บรรจง บินกาซัน. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสืออิสลาม.

รัตติยา สาและ. (2551). ปฏิสัมพันธ์ของชาวพุทธและชาวมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. ใน *ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (บรรณาธิการ), แผ่นดินจินตนาการ*. (น. 342-398). กรุงเทพฯ: มติชน.

ศรีสมภาพ จิตรภิรมย์ศรี, และ สุกรี หลังปุเต๊ะ. (2551, ธันวาคม 17). รายงานวิจัยการปกครองท้องถิ่นแบบพิเศษในจังหวัดชายแดนภาคใต้. สืบค้นจาก <http://www.peace.mahidol.ac.th/document/public%20policy/2.pdf>

ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2557). *ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สิริเพลิน สิงห์อิน. (2555). *ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและศาสนาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ภาพสะท้อนจากเรื่องเล่าของครูไทยพุทธ* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

สุรพล พยอมแย้ม. (2548). *จิตวิทยาสัมพันธภาพ*. กรุงเทพฯ: บริษัท บางกอก-คอมเทค อินเตอร์เทค.

อมรา พงศาพิชญ์. (2545). *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อับดุลรอฮิด เจมะมะ. (2555). *อิสลามกับสวัสดิการสังคม. ใน มุหัมมัดรอฟลี แวะหะมะ (บรรณาธิการ), อิสลามกับความท้าทายในโอกาสใหม่มุมมองจากนักวิชาการแดนใต้* (น. 269-276). กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Davito, J. A. (2014). *The international communication book*. (13th ed.). Harlow: Pearson Education.

Mansell, W. (2007). *Coping with fear and phobias*. Oxford: Oneworld Publication.